

Faktycznie istniejący neoliberalizm tu i teraz

Debata Praktyki Teoretycznej

Poniżej publikujemy polskie tłumaczenie tekstu *Three steps to a historical anthropology of actually existing neoliberalism* [Trzy kroki w stronę historycznej antropologii faktycznie istniejącego neoliberalizmu], będącego owocem dyskusji, jaka wywiązała się po wystąpieniu Loïca Wacquanta na konferencji pt. „Marginalité, pénalité et division ethnique dans la ville à l'ère néolibérale” [„Marginalizacja, penalizacja i podział etniczny w miastach w epoce neoliberalizmu”] w Brukseli w 2010 roku.

Chcielibyśmy w ten sposób otworzyć na łamach „Praktyki Teoretycznej” kolejną debatę – tym razem dotyczącą faktycznie istniejącego neoliberalizmu w warunkach Europy Środkowo-Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. Do dyskusji zapraszamy polskich badaczy zajmujących się tą problematyką, których głosy – inne propozycje konceptualizacji problemu, komentarze, repliki i uzupełnienia – będą się ukazywać w kolejnych numerach czasopisma i w witrynie internetowej. Część z nich będzie także publikowana w języku angielskim, tak by debata ta nie była ograniczona do użytkowników języka polskiego.

Naszym zdaniem tekst Wacquanta wypełnia ważną lukę teoretyczną w polskiej refleksji nad neoliberalizmem. *Expressis verbis* sytuuje się pomiędzy „hegemonicznym modelem ekonomicznym zakotwiczonym w wariantach panowania rynku, a buntowniczym podejściem stymulowanym przez pochodne Foucaultowskiego pojęcia urządzania”. Jak dotąd w polskim dyskursie tego pierwszego podejścia mamy aż nadto (i jest

ono aż nadto hegemoniczne), jednak krytyczni badacze i badaczki rozwijają też to drugie, nie tylko zresztą w trybie egzegez i komentarzy, ale także podejmując namysł nad lokalnymi zastosowaniami, korektami, przekroczeniami i rozwinięciami tych postfoucaultowskich inspiracji. Brakuje jednak narzędzi do teoretycznie świadomych, ale podpartych empirycznie dociekań nad antropologią neoliberalizmu, zdolnych dokładnie „zmapować” teraźniejszą sytuację i kształtujące ją czynniki w sposób umożliwiający także kontrinterwencję polityczną. Słowem: tego, co proponuje Wacquant jako „socjologiczną koncepcję skupioną na państwie, określającą instytucjonalną maszynериę zaangażowaną w ustanawianie rynkowej dominacji oraz jej mierzalny wpływ na rzeczywistą społeczną przynależność”.

Z drugiej zaś strony artykuł ten wydaje się szczególnie istotny w polskim kontekście, gdyż owo nowe podejście, wymykające się ideologiczności pierwszego i słabościom metodologicznym drugiego, zakreśla ramy konkretnego projektu badawczego.

Specyficzna sytuacja potransformacyjnej Polski jest dobrą ilustracją wagi zwrotu metodologicznego, jaki proponuje Wacquant – na przestrzeni kilku lat dokonała się gwałtowna zmiana związana z demontażem sfery socjalnej i instalacją nowych reżimów rynku, obywatelstwa i podmiotowości. Ze względu na transformacyjne „zageszczenie” procesów w czasie łatwo uchwycić tu bezpośrednio czynniki sprawcze na płaszczyźnie politycznej i instytucjonalnej. Dzięki temu widać, że to państwo jest aktywnym aktorem działającym na rzecz zaktualizowania neoliberalizmu, a konkretne procesy i decyzje nie rozmywają się w długotrwałych i nieposiadających zewnątrz zmianach racjonalności czy urządzania – chociaż te nie pozostają bez znaczenia przy legitymizacji ustroju czy pacyfikacji oporu. Propozycja Wacquanta każe podążać za aktorami zmiany i szczegółowo opisywać procesy tak, by tworzyć empiryczną antropologię neoliberalizmu, pokazać, w jaki sposób dąży on do tego, by „zreformować państwo i zmienić jego orientację tak, aby w sposób czynny pielęgnowało i wzmacniało rynek jako nieustanną polityczną kreację”. Łatwo uchwytne konteksty peryferyjnie „ściągnięte” w czasie neoliberalizacji Polski dają dobry punkt wyjścia do tak zaprojektowanych analiz.

Jednocześnie mamy do dyspozycji obszerne badania empiryczne związane z procesami prywatyzacji (Jacek Tittenbrun, Tadeusz Kowalik), społecznej marginalizacji, utrwalania nierówności i penalizacji biedy (Elżbieta Tarkowska, Wielisława Warzywoda-Kruszyńska, Ewa Charkiewicz), a także dyskursywnego sztafazu legitymizującego zmiany (Wojciech Woźniak), ogólnych ram „neoliberalizacji dyskursu” (Marek Czyżewski)

czy przemian polskiego kapitalizmu (Jan Sowa). Wszystko to tworzy matrycę, która czyni propozycję Wacquanta interwencją niepośledniej wagi, a zarazem umożliwia krytyczne odniesienie się do niej z perspektywy usytuowanej wiedzy pochodzącej z Polski, tak by stworzyć ważny kontekst porównawczy w dociekaniach nad „elementami neoliberalizmu w skali planetarnej”.

Zachęcamy do lektury kolejnych interwencji teoretycznych i badawczych w tym cyklu, a także zapraszamy do zabierania głosu w debacie – tak w formie pełnej objętości artykułów naukowych, jak komentarzy oraz polemik publikowanych na stronie „Praktyki Teoretycznej”.

Cytowanie:

Faktycznie istniejący neoliberalizm – tu i teraz: Debata Praktyki Teoretycznej, „Praktyka Teoretyczna” nr 5/2012, http://www.praktykateoretyczna.pl/PT_nr5_2012_Logika_sensu/11.Debata.pdf (dostęp dzień miesiąc rok)